

Renmarkskommittén
N 2021:02

PM 16 – Anteckningar från möten med andra myndigheter

Innehåll

Samefonden.....	2
Naturvårdsverket.....	8

Samefonden

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Samefonden framförde bland annat följande.

Om Samefonden

Samefonden har till ändamål att främja och stödja rennäringen, den samiska kulturen och samiska organisationer.

Fondens medel kommer i huvudsak från avgifter som tas ut vid mark-, jakt- och fiskeupplåtelser, intrångsersättningar, medel som avsatts för främjande av rennäringen samt ränta och vinst på fondens tillgångar.

Styrelsen för Samefonden administrerar Samefonden (huvudfonden) och vissa särredovisade fonder med speciella ändamål kopplade till rennäringen som förvaltas av Kammarkollegiet. I det följande avses med Samefonden såväl huvudfonden som de övriga fonderna som styrelsen administrerar, såvitt annat inte sägs.

Samefondens medel går i huvudsak till samisk kultur och organisationsliv samt underhåll av renskötselänläggningar. Medel går även till bland annat arrendeavgifter, lån till rättsprocesser och utredningar av vissa frågor. De olika delarna beskrivs närmare nedan.

Om bidrag till samisk kultur och samiskt organisationsliv

En stor del av Samefondens medel går till samisk kultur och samiskt organisationsliv i form av verksamhetsbidrag och organisationsstöd. Bidragen går via Sametingets kulturnämnd och utgör en betydande del av nämndens medel. För år 2021 rör det sig om 5,5 miljoner kronor.

Uppfattningen inom Samefonden är att samisk kultur borde tilldelas medel från Kulturdepartementet, i likhet med annan kultur, i stället för att vara beroende av medel från Samefonden.

Det finns visserligen inget principiellt hinder mot att samiska organisationer söker allmänna statliga verksamhetsbidrag och organisationsstöd. Det samiska kulturbegreppet är dock vidare än motsvarande svenska begrepp, vilket gör att vissa samiska organisationer faller utanför ramen för det svenska kulturbegreppet. Ett exempel är Svenska Samernas Riksförbund (SSR), som i dagsläget erhåller medel från Samefonden.

Därtill kommer att statliga medel inte beviljas om en verksamhet är öppen endast för samer utan att en förutsättning för att beviljas statliga medel är att verksamheten är öppen för alla. Exempelvis ansökte Samernas Idrottsförbund om statliga medel vid bildandet, men fick avslag på grund av att förbundet inte var öppet för icke-samer.

Dessutom administreras skattefinansierade stöd till kulturen ofta på kommunal eller regional nivå, eller länsvis, vilket innebär att många samiska verksamheter som bedrivs över hela renskötseområdet inte kvalificerar sig till att ansöka.

De nämnda exemplen visar att det i praktiken är svårt för samiska organisationer att beviljas allmänna statliga och lokala medel.

Om underhåll av renskötseanläggningar

En relativt stor del av Samefondens medel går till underhåll av vissa renskötseanläggningar. Det handlar om anläggningar som staten betraktar som sin egendom och som förvaltas av länsstyrelserna. Underhållet av dem borde enligt Samefondens uppfattning därmed också bekostas med statens medel.

I dagsläget är det i stället Samefonden som finansierar länsstyrelsernas underhållsarbete. Samefonden har redan i dag svårt att få medlen att räcka till och betalar cirka 50–75 procent av det länsstyrelserna begär. Om Samefondens intäkter minskar ytterligare, kommer läget att bli akut. Det rör sig om centrala anläggningar för renskötelsen, och det är därför av stor betydelse att de fortsatt underhålls. Anläggningarna behöver skötas om årligen och underhålls lämpligast under barmarksperioden.

Utöver de allmänna anläggningarna finns också vissa anläggningar som samebyar tagit över och bekostar underhållet av. Det rör sig om vissa stängsel, slakterier och renvaktarstugor. Från statens sida har utlovats riktade medel för underhåll av dessa, men några sådana medel har inte betalats ut.

Om finansiering av utredningar och rättsprocesser

Samefonden har bistått samebyar med lån för att täcka kostnader i samband med vissa rättsprocesser gällande bland annat renbete. Ett villkor för sådana lån har varit att tvisterna avsett frågor av större vikt, som i förlängningen

berört fler samer än medlemmarna i den enskilda samebyn. Exempel på sådana processer är Nordmalingsmålet och Girjasmålet.

Vissa av dessa lån har betalats tillbaka vid vinster i processerna; andra har samebyarna inte kunnat betala tillbaka. Eftersom det har handlat om tvister där samebyarna har haft bevisbördan för upparbetad rätt att bruka marken, har det varit dyra och resurskrävande processer.

Samefondens uppfattning är att det inte borde vara fondens ansvar att finansiera rättsprocesser, utan att någon form av rättskydd borde finnas för samebyarna.

Det kan enligt Samefondens mening också ifrågasättas om samebyarna ska åläggas den bevisbörda som de haft i nämnda tvister. I Norge är förhållandena annorlunda i det hänseendet. Det vore positivt om utredningen kunde se över även den delen.

Utöver rättsprocesser har Samefonden också finansierat vissa rättsutredningar och utredningar i vissa intrångsärenden.

När det gäller intrångsärenden utsätts samebyar i dagsläget för en mängd intrång av olika slag, bland annat från vindkraft, skogsbruk, gruvnäring och turism. Det behövs en större samverkan från samebyarnas sida i att möta dessa intrång. En enskild sameby har varken tid eller resurser att ta fram underlag till alla miljökonsekvensbeskrivningar som byn berörs av årligen eller att ensam bedöma de samlade och samverkande konsekvenserna av alla intrång som berör byn. Här behövs i stället en gemensam kraft över samebygränserna. Samefonden skulle framgent kunna vara en sådan kraft, men då behöver fonden få ytterligare medel.

Om Samefondsskogarna

1962 års riksdag beslutade att nettoavkastningen av skogarna på renbetesfjällen skulle tillföras Samefonden under 50 års tid (1962–2012). Beloppet var indexreglerat, uppgick till cirka 1,5 miljoner kr per år och betalades av Statens fastighetsverk som förvaltar skogarna.

Sedan den 50-åriga perioden löpt ut utgår ersättningen i stället som ett anslag om 1,5 miljoner kronor via Samefondens regleringsbrev. Beloppet är inte längre indexreglerat. Dessutom har regeringen beslutat att halva beloppet ska gå till finansiering av arrendeavgifter (se nästa avsnitt).

Från Samefondens sida är man starkt kritisk till förändringen. De avyttrade skogarna är rätteligen samisk egendom som åtnjuter samma skydd som annan egendom enligt grundlagen. Med dagens rättsliga glasögon borde den ursprungligen beslutade ersättningen för avkastning inte ha begränsats till en viss tidsperiod, eftersom intäkterna från Samefondsskogarna grundar sig på civilrättsliga fång. Ersättningen skulle därmed utgå tills vidare och beloppet växa i takt med att skogen växer. Nu handlar det i stället om en osäker politiskt styrd ersättning, som dessutom inte är indexreglerad.

Om finansiering av arrenden

Som nämnts ska enligt regeringsbeslut och budgetpropositioner en del av Samefondens medel gå till finansiering av arrendeavtal. Det rör sig om arrendeavtal för renbete som träffats mellan samebyar och markägare i Jämtland och Härjedalen i kölvattnet av Härjedalsmålet om rätten till renbete där. Av anslaget till Samefonden om 1,5 miljoner kr årligen är hälften, dvs. 750 000 kr, avsatt till de här arrendeavtalen enligt regeringsbesluten. Det är pengar som Samefondens styrelse sedan besluten fattades år 2008 inte längre kommer åt, utan medlen sätts in på ett konto som disponeras av Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Från Samefondens och Sametingets sida har man varit starkt kritisk till att fondens medel ska användas för att bekosta dessa arrenden. Kritiken rör först och främst att samiska medel inte borde användas för att lösa en markkonflikt som staten i grunden har orsakat. Beslutet om medlen har dessutom fattats med fel beslutsväg över huvudet på Samefonden, trots att Sametingets plenum och fondstyrelsen sagt nej till att medel skulle gå till enskilda samebyars arrendeavtal.

Samefonden har i särskilda skrivelser framfört ovanstående kritik till regeringen och Kammarkollegiet.

Om 4:13-medlen

De så kallade 4:13-medlen är medel som utbetalats till tolv enskilda samebyar som ersättning för vattenkraftsutbyggnader under 1970-talet. Det handlar alltså om medel som tillhör de enskilda berörda samebyarna.

Medlen förvaltades tidigare helt av Kammarkollegiet och förvaltningskostnaderna ingick i den klumpsumma som Samefonden betalade för fondförvaltningen. Sedan avtalet mellan Samefonden och

Kammarkollegiet omförhandlats, har de berörda samebyarna i stället fått välja mellan att ta ut medlen eller ha kvar förvaltningen i Kammarkollegiet mot betalning av förvaltningskostnaderna. Många samebyar med små fondmedel har då tagit ut sina medel, medan flera byar med större fondmedel har valt att ha kvar förvaltningen. Det är samebyarnas egen egendom och alltså inte medel som tillhör hela det samiska folket.

Om olika syn på ersättning

I dagsläget fördelas ersättningen vid statens upplåtelser av jakt och fiske ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen mellan berörd sameby och Samefonden. Eftersom länsstyrelserna, som sköter upplåtelseerna, även tar ut en administrativ avgift, delas summan i praktiken på tre.

Inom Samefondens styrelse råder det delade meningar om huruvida Samefonden bör få del av ersättningen på det sätt som sker.

Vissa ledamöter menar att ersättningen inte bör gå till det samiska kollektivet på detta sätt, utan enbart till den direkt berörda samebyn. Som skäl anförs att det är de aktiva renskötarna som berörs och att deras rätt inte utgör en kollektiv rätt, utan en rätt av civilrättsligt slag, vilket måste respekteras.

Andra ledamöter menar att en del av ersättningen även fortsatt bör utgå till Samefonden. Från den sidan menar man att ersättningen annars inte kommer alla de samer till godo, som har upparbetat rätt till marken. Medan majoriteten av samerna inte kan vara med i samebyar och endast ett litet antal samer kan leva på renskötsel, utgör Samefonden en samlad kraft för alla samer.

Om utredningens uppdrag och Samefondens framtida roll

Det är ur Samefondens perspektiv positivt att utredningen ska bedöma vad eventuella förändringar i rätten att upplåta jakt och fiske kommer att innebära för Samefonden. Om förändringarna kommer att innebära minskade intäkter för fonden, är det viktigt att utredningen också utreder hur en framtida finansiering av de områden fonden i dag bekostar kan säkras.

Utredningen borde också se över:

- hur lånen gällande rättsprocesserna kan återställas till Samefonden
- hur ett fungerande rättsskydd kan etableras för samebyarna, och

- hur avkastningsersättningen från Samefondsskogarna kan säkerställas och indexregleras.

Samefonden kommer även fortsatt att behövas som en samlande kraft för samerna, där man med gemensamma medel kan hantera gemensamma frågor. Som nämnts handlar det inte minst om att samordna och företräda samiska intressen gentemot de många intrång som sker genom gruv-, skogs- och turistnäringen, och om att kunna bedöma de samverkande konsekvenserna av intrången. Behovet rör därmed inte i första hand kulturfrågor, utan rättighets- och samhällsutvecklingsfrågor.

Det finns en förhållandevis fungerande reglering angående miljökonsekvensbeskrivningar och samråd, men de enskilda samebyarna har inte ekonomiska muskler nog att vara motparter i intrångsärenden.

I dagsläget räcker Samefondens medel enbart till att stödja pilotprojekt där samverkan sker, exempelvis ett kansli där fem samebyar gått ihop i en gemensam förvaltning. Samefonden skulle dock med större medel kunna göra mer för sådan samverkan och skulle även kunna företa utredningar som kunde vara till generell hjälp för samebyar vid intrång. Ett exempel skulle kunna vara att utreda vad som kan och bör anses utgöra ett rationellt skogsbruk.

Det finns även andra kollektiva frågor där Samefonden skulle kunna bidra mer, inte minst vid utredningar av vissa äganderättsfrågor.

Deltagarna från Samefonden har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Naturvårdsverket

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Naturvårdsverket framförde bland annat följande.

Om upplåtelser av rättigheter till jakt och fiske

Delar av statens mark och vatten ovan lappmarksgränsen eller på samebyarnas åretruntmark i Jämtlands och Dalarnas län har fastighetsbildats för naturvårdsändamål och fastighetsförvaltas delvis av Naturvårdsverket med stöd av förordningen om förvaltning av statliga fastigheter m.m.

Naturvårdsverket är en stor markägare i de områden som Renmarkskommittén ska utreda. Merparten av denna mark är skyddad som nationalpark eller naturreservat. I naturreservaten kan det, till skillnad från i nationalparkerna, även finnas privata markägare.

Det stora flertalet naturreservat innebär inga större inskränkningar i möjligheten att jaga eller fiska. För vissa naturreservat finns dock särskilda regler för jakten.

För de nio nationalparker som finns i området gäller föreskrifter med begränsningar av jakt och/eller fiske som bedrivs av andra än sameby medlemmar. Det rör sig om följande nationalparker:

- Vadvetjåkka
- Abisko
- Nationalparkerna i Laponia
- Pajelanta/Badjelánnda
- Sarek
- Stora Sjöfallet/Stuor Muorkke
- Muddus/Muttos
- Pieljekaise
- Björnlandet
- Töfsingsdalen

Om samebyar visar sig ha rätten att upplåta jakt och fiske i naturreservat där jakt och/eller fiske regleras genom föreskrifter innebär den nuvarande regleringen en begränsning av den berörda samebyns möjlighet att nyttja den rätten. Eventuella konsekvenser av en sådan situation behöver i så fall utredas närmare.

Skulle kommittén komma fram att samebyar har ensamrätt till upplåtelser på mark i nationalparker behöver konsekvenserna av det utredas särskilt. I en sådan situation kan Naturvårdsverket eventuellt behöva träffa överenskommelser med berörda samebyar om någon form av ersättning om jakt och fiske fortsatt ska vara förbjudet eller kraftigt begränsat för andra än sameby-medlemmar.

Sådana överenskommelser hade kunnat träffas i samband med bildandet av nationalparkerna om en upplåtelserätt då varit fastställd. I praktiken går det nämligen till så vid bildandet av en nationalpark att Naturvårdsverket genom överenskommelser med markägare och andra rättighetshavare löser ut dessa innan området skyddas.

Alternativet till att göra överenskommelser med samebyarna kan vara att Naturvårdsverket ändrar sina föreskrifter och tillåter jakt och fiske i nationalparkerna. Lämpligheten i ett sådant förfarande kan bero på områdets skyddsbehov, vilket varierar mellan de olika nationalparkerna. I Laponia till exempel har samebyarna sedan 2013 genom avtal avstått från att jaga älg i Sarek, men i övrigt gäller renskötselrätten fritt i området.

En annan aktuell fråga för utredningen är vad som händer med sådan mark där Naturvårdsverket köpt fastigheter av skogsbolag, men skrivit avtal med bolaget om att bolaget behåller jakträtten på marken. Sådana avtal löper som regel i tio år, varefter de förlängs med fem år i taget om de inte sägs upp.

En anslutande fråga är vad som händer om privatpersoner fått bytesmark från Sveaskogs marker i samband med att deras fastigheter lösts in för att bilda naturreservat. Det kan bli besvärligt om det visar sig att det inte ingår någon jakt- eller fiskerätt på sådan bytesmark. Nu ska utredningen inte titta på privatägd mark, men det är viktigt att komma ihåg att Sveaskogs markinnehav är föränderligt.

Om upphörande av och intrång i renskötselrätten

Med stöd i 7 kap. 3 och 5 §§ miljöbalken kan föreskrifter beslutas som inskränker möjligheterna att utöva renskötselrätt i nationalparker och naturreservat. Det gäller bland annat de föreskrifter rörande jakt som nämnts tidigare. I 31 kap. 4 § miljöbalken anges dock att en föreskrift enligt 7 kap. 3 § om begränsning av rätten till jakt efter björn, lo, varg, järv, älg eller örn inte medför rätt till ersättning.

Mot detta ska ställas 26 § rennäringslagen, i vilken anges att regeringen kan förordna om upphävande av renskötselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen. Upphävande kan begränsas till att avse viss tid eller vissa i renskötselrätten ingående befogenheter.

28 § rennäringslagen anger att om upphävande av renskötselrätt medför skada eller olägenhet för renskötelsen eller för sådan rätt till jakt eller fiske som avses i 25 §, så utgår ersättning för det.

29 § rennäringslagen anger vidare att i fråga om upphävande av renskötselrätt och ersättning med anledning därav gäller, utöver bestämmelserna i 26–28 §§, i tillämpliga delar bestämmelserna i expropriationslagen om expropriation av särskild rätt till fastighet.

Förhållandet mellan intrång och ersättning enligt miljöbalken är inte samordnat med de motsvarande bestämmelserna i rennäringslagen vilket skapar oklarheter. För ett praktiskt exempel, se regeringens beslut vad gäller överklagande i fråga om revidering av beslut och skötselplan för Drevfjällens naturreservat, M2016/01945/Me, där Idre Nya Sameby överklagat ett beslut om inrättande av naturreservat som förbjöd renbete. Hur ska man se på saken om renbete förbjuds i ett naturreservat – ska området i så fall exproprieras eller räcker det med en föreskrift? Och vem ska visa att samebyn är sakägare i en situation där det är oklart om betesrätt finns? Detta är, liksom andra anknytande frågor, inte klarlagt.

Av säkerhetsskäl kan Naturvårdsverket behöva uppföra vissa anläggningar och byggnader i fjällen. Dessa uppförs i huvudsak på statligt ägd mark. . Det finns dock oklarheter när det gäller samrådsplikten och formerna för samråd. Förhoppningsvis kan dessa oklarheter bli omhändertagna om en ny konsultationsordning införs i enlighet med regeringens proposition.

Upplåtelse som innebär en avsevärd olägenhet för renskötelsen är inte tillåtna, men det är oklart hur den närmare bedömningen ska göras av vad som är en avsevärd olägenhet. Är det till exempel det enskilda vindskyddet som ska prövas, eller är det den kanalisering av turister som vindskyddets placering medför? De här frågorna är svåra eftersom både turismen och renskötelsen ser helt annorlunda ut i dag än för 50 år sedan. Frågan bör även ställas i relation till jordabalkens regler om besittningsskydd.

Frågan är även hur rekvisitet avsevärd olägenhet ska bedömas från rensköt-
selns sida: ska renskötarna behöva visa minskade slaktvikter, merkostnader
för skiljningskostnader, känslomässiga besvär, eller vad ska prövningen
egentligen avse?

Om vad som ingår i renskötselrätten

I Naturvårdsverkets verksamhet uppkommer det ibland frågor om hur man
ska se på vad som närmare bestämt ingår i renskötselrätten. Ett exempel är
sameby medlemmarnas rätt till skogsfång för virke och slöjd. Det vore bra
om det kunde specificeras i rennäringslagen vad rätten till skogsfång innebär.
I ett skyddat område är till exempel normalt sett inte sameby medlemmarnas
rätt att ta virke inskränkt. Frågan är dock om Naturvårdsverket, i sin roll att
bevaka naturvården, kan tillgodose en sameby medlems behov genom att
anvisa en plats utanför det skyddade området för virkesuttag. Eller för den
delen ersätta inköp av virke.

En annan fråga rör om det kan anses finnas begränsningar för var timmer
som tagits med stöd av rätten till skogsfång ska användas. Kan en sameby-
medlem till exempel frakta timmer för användning vid ett stugbygge på en
annan plats, utanför samebyns område? Sådana frågeställningar har
uppkommit. Och det handlar inte bara om timmer och ved, utan även om
grustäkt för husbehov.

En annan återkommande fråga är vad en sameby har rätt att avtala om.
Naturvårdsverket behöver med jämna mellanrum kunna avtala om frågor
som rör renskötselrätten. Frågan är om sådana avtal ska skrivas med den
enskilde renskötaren i samebyn, med själva samebyn eller för den delen med
hela det samiska folket? Denna frågeställning hör ihop med utformningen av
1 § rennäringslagen och angivelsen om att renskötselrätten grundas på
urminnes hävd, och alltså är en civilrättslig rättighet, men ändå tillkommer
hela det samiska folket. I dagsläget ingår Naturvårdsverket avtal med
samebyn i fråga och begär kopia på behörigt fattat stämmobeslut om
samebyns ställningstagande till avtalet.

I juridiskt hänseende måste man skilja mellan enskilda och allmänna
intressen. Naturvårdsverkets styrning av allmänna intressen görs i före-
skriftsform, men avtal sluts med enskilda aktörer i frågor som rör enskilda
intressen. I det hänseendet ska också sägas att det från samiskt håll finns ett
motstånd mot att staten ska gå in och i föreskriftsform tvinga fram

begränsningar i renskötselrätten, men samebyarna kan ofta acceptera en avtalsbaserad lösning mot skälig ersättning. Ett exempel är jakten på älg i Sarek. Avtalet där går ut på att samebyarna, mot ersättning, ska avstå att utnyttja sin på renskötselrätten grundade rätt till jakt efter älg i Sarek.

Om annan lagstiftning som skulle behöva ses över av hänsyn till renskötseln

Naturvårdsverket framför att det finns behov av en översyn av nedanstående frågeställningar, antingen inom ramen för kommitténs uppdrag eller i annan ordning.

Fastighetsregistret

Naturvårdsverket överlåter ibland fastigheter som omfattas av 3 § rennäringslagen, det vill säga ingår i renskötselns åretruntmarker. Då fastigheterna överläts upplyser Naturvårdsverket om att dessa omfattas av renskötselrätt. Överlåtelsen sker vanligtvis till privata aktörer och fastigheterna lämnar således ett statligt ägande. Fastigheterna kan därefter komma att säljas i flera led.

Eftersom det är av stor vikt att den nya ägaren upplyses om renskötarnas rättigheter och att det finns en, vid varje överlåtelse, ökad risk att information faller bort kan det finnas ett behov av att det säkerställs att den informationen följer med fastigheten, exempelvis genom inskrivning i fastighetsregistret. Som regelverket ser ut nu skrivs renskötselrätt inte in i fastighetsregistret.

Statliga fjälleder

De statliga fjällederna uppfördes i huvudsak på 70-talet som en del av ett regeringsuppdrag. Lederna finns av säkerhetsskäl – de behövs för att förhindra dödsfall och skador på fjället.

Naturvårdsverket har ett huvudmannaskap för det statliga fjälledssystemet, som utgörs av ca 600 mil sommar- och vinterleder genom fyra fjällän, med tillhörande anläggningar. Fjällsäkerhet och natur-/miljöskydd är bärande faktorer i arbetet med lederna.

Fjäll- och vandringssturismen (inklusive löpning, cykling, ridning, toppturs-skidåkning med mera) är en ökande trend, som genererar ett ökat antal

besökare årligen. Turisternas rörelsemönster har också förändrats på senare år. Lederna kanaliserar besökare till områden som under vissa tider är känsliga ur rennäringens synvinkel. Det handlar framförallt om det södra fjällområdet och om enstaka, mer kända, platser i Norrbottensfjällen. När media beskriver en explosionsartad ökning av turism så är det viktigt att komma ihåg att det handlar om vissa specifika platser, inte om hela fjällkedjan.

Fjällederna planeras och förvaltas tillsammans med länsstyrelserna, Laponiatjuottjudus och med hänsyn till samebyarnas behov. Lederna ligger där de ligger, men om det ska dras nya leder eller om befintlig led ska dras om så kan det behöva prövas som en eventuell avsevärd störning för renskötseln.

Fjällederna fungerar i mångt och mycket som samebyarnas motorvägar. Det innebär att många samebyar i grund och botten är nöjda med att systemet med fjällederna finns. Sedan ledsystemet drogs på 70- och 80-talet kan dock samebyarna ha ändrat uppfattning om vad som är en lämplig dragning för vissa leder. Över tid förändrade mönster i friluftslivets utövande, och därmed fjälledernas nyttjande, kan på vissa platser och under vissa tider ge upphov till avsevärda olägenheter för renskötseln. Ett problem i sammanhanget är att det sällan finns något civilrättsligt avtal i botten med samebyn innan leden dragits, vilket kan förorsaka svårigheter om leden ska dras om eller förändras. Dessutom kan, som tidigare nämnts, omdragning av befintliga leder eller utveckling av nya leder väcka frågor om prövningen enligt 32 § rennärlagen, det vill säga i förhållande till rekvisitet avsevärd olägenhet.

En fråga som skulle behöva ses över handlar alltså om ett förtydligande av hur statens anläggningar i anslutning till fjälledssystemet i renskötselområdet ska planeras och förvaltas i förhållande till rennäringens behov.

Terrängkörning

Av utredningsdirektiven framgår att utredningen ska beakta riksdagens miljömål. I det hänseendet kan noteras att såväl renskötselutövares egen som andras terrängkörning i renskötselområdet kan ha negativa effekter på bland annat miljömålen Storslagen fjällmiljö och Myllrande våtmarker. Åtgärder som syftar till att minska och begränsa skador och störningar till följd av terrängkörning kan därför krävas.

Naturvårdsverket har ett centralt myndighetsansvar bland annat för terrängkörningslagstiftningen, som är samtida med rennäringslagstiftningen trots att det skett en omfattande teknisk utveckling. Snöskoterfrågan är årligen mycket kontroversiell i vissa berörda områden, som till exempel inom året-runtmarkerna vid renkalvningen under våren, men även inom vinterbetesmarkerna eftersom betesron kan påverkas och försvaga renarnas kondition. Föreskrifter om förbud mot eller begränsningar för terrängkörning i enlighet med terrängkörningslagstiftningen kan i sådana situationer användas för att skydda rennäringen – det går till exempel att införa tillfälliga skoterförbud på våren för att freda vissa känsliga områden. Lagstiftningen upplevs dock som snårig och i praktiken ofta svår att tillämpa med önskvärd verkan.

När det gäller rennäringens egen barmarkskörning över framför allt våtmarker finns också behov av modernisering av lagstiftningen, för att en anpassning och styrning kan kunna ske i förhållande till miljöhänsyn, områdesskydd, besöksnäring/turism samt allmänt friluftsliv med mera. Rennäringen har blivit alltmer motoriserad, vilket medför fler och mer omfattande markskador – framförallt i våtmark, men även genom att fjällederna ibland körs ner till lera. Renskötarna använde förstås motorfordon på 70-talet också, men motorfordonen har ökat starkt i antal och ser i dag väldigt annorlunda ut än när rennäringslagen skrevs 1971 och terrängkörningslagen infördes. Snöskotrarna har numera långt högre motorstyrka och markant bättre framkomlighet och många kör fyr- och sexhjuliga samt moderna crossmotorcyklar.

Inrättande av terrängkörningsplaner med tillhörande markförstärkningsåtgärder för särskilt viktiga körstråk är en annan viktig åtgärd med syftet att åstadkomma en hållbar situation och minska den negativa miljöpåverkan som barmarkskörning inom renskötseln med motorfordon kan ha. Väldigt många skoterförare ur allmänheten vill dock lämna leder som är upplåtta för skoterkörning och köra i djup snö, vilket kan medföra ökade störningar för renskötseln. Körning när snötäcket är tunt kan också påverka betesmarkerna genom skadat bete.

Mycket av detta beskrivs i betänkandet Hållbar terrängkörning, SOU 2019:67. Det är dock osäkert om betänkandet kommer leda till några lagförslag. Man måste också komma ihåg att snöskotrar och snöskoterturism är en

viktig inkomstkälla för glesbygdskommuner, så det kan inte komma ifråga att förbjuda skoterkörning. Däremot behövs en balans.

Tillträdesförbud

Naturvårdsverket ger vägledning i frågor rörande friluftsliv, bland annat gällande allemansrätten. En framtida förnyad rennärlingslagstiftning behöver synkroniseras med de regleringar och sedvänjor, i första hand allemansrätten, som styr det rörliga friluftslivet i renskötselområdet.

Allmänhetens friluftsliv kan – när friluftslivet utövas på fel sätt, på fel plats och/eller vid fel tidpunkt – medföra störningar för ren och renskötsel. Nationalparker och naturreservat lockar stora mängder besökare och kan därmed bidra till sådana störningar. I samband med bildande av nya och förvaltning av befintliga naturreservat och nationalparker i renskötselområdet har det förekommit krav från berörda samebyar om att införa tidsbegränsade tillträdesförbud i områden där friluftslivet kan innebära påtagliga störningar för renskötseln. I samband med nationalparksprocessen i Vålådalen-Sylarna-Helags enades bland annat berörda samebyar, Sametinget och Naturvårdsverket om att det i den blivande nationalparken skulle behövas tillfälliga tillträdesförbud för att minska friluftslivets störningar på renskötseln. Naturvårdsverket har efter det att nationalparksprocessen avslutades haft en fortsatt dialog med Sametinget om frågan.

Naturvårdsverket bedömer att det i dag saknas juridiska förutsättningar för att besluta om den här typen av tillfälliga tillträdesförbud för att skydda renskötseln. Naturvårdsverket kan meddela föreskrifter om det behövs för att uppnå ändamålet med naturreservatet/nationalparken ifråga. Rennäring, renskötsel, samisk markanvändning eller liknande utgör dock enligt dagens reglering inte möjliga ändamål i detta sammanhang och kan därför inte heller utgöra grund för sådana föreskrifter. Det utrymme som finns för att meddela tillträdesförbud för att skydda vissa sorters vilt kan inte tillämpas för att skydda renar eftersom ren räknas som ett tamdjur. Ska allemansrätten tillfälligtvis kunna inskränkas i och utanför skyddade områden i syfte att freda

renskötselns behov krävs att frågan omhändertas genom ändringar i miljöbalken med underliggande förordningar alternativt i en förnyad rennäringslagstiftning. I sammanhanget är då relevant att beakta att allemansrätten, liksom renskötselrätten, åtnjuter grundlagsskydd samt att friluftslivet utgör ett prioriterat område bland annat genom de friluftslivsmål som regeringen har beslutat.

Deltagarna från Naturvårdsverket har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.